

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 1.

У Новом Саду, 15. јануара 1911.

Год. IV.

САДРЖАЈ: Учитељство и народ. — Месна школека управа. — Педагошки завети Л. Н. Толстоја. — Постанак Школ. Уредбе од 1872. год. — Земљопис у основној школи. — Школа и настава: Непишеиност и даље образовање народно, — Практичне обраде: Патка, лекција из природописа. — Белешке.

Учитељство и народ.

Поводом митрополијске учитељске скупштине.

— Искрена реч српскоме народу. —

Скини ми, бабо, с чела облаке,
Не дај ме, бабо, у просејаке!
Помози, бабо, помоћ' ћу и ја,
Да српско име јоште просија!

З. Ј. Ј.

5. (18.) и 6. (19.) новембра о. г. одржана је у Новом Саду скупштина српских народних учитеља и учитељица митрополије карловачке. На тој скупштини претресан је нацрт новог школског закона, што га је израдио пододбор Школског Савета. Тај нацрт школског закона имао би да дође пред наш српски народно-црквени сабор, кад се сабор, као што изгледа, састане у пролеће у своје редовно заседање.

Учитељство је у лепом броју било заступљено на тој скупштини, која је кроз два дана свога рада претресла нацрт и расправила многа друга питања, која се тичу основне наставе.

Међутим сам сазив те скупштине као и сам течаж њезина рада заинтересовао је не само наше учитељске кругове, него и нашу ширу политичку јавност. А није ни чудо! Наше школске прилике уређене су законом последњи пут пре 40 година. И док су наши суседи, Мађари и Хрвати, за то време неколико пута мењали своје школске законе у напреднијем духу, ми смо увек почивали, па и данас још почивамо на оним истим педагошким основама, на које беху наше школе положене још 1871. године. Нарочито пак по-

сле зак. чл. XXVII. од 1907. поједина наређења нашега школског закона или су била посве застарела или су посве изгубила своју крепост, те се морало помишљати на нову и сувременију кодификацију наших школских прилика. Но док је, дакле, с једне стране сазив учитељске скупштине и расправљање нацрта новог школског закона на њој, била једна неминовна потреба, дотле су с друге стране сазиву саме учитељске скупштине као и њезину раду подметане разне задње мисли, а једна наша народна странка, радикална, на своме средишњем збору, одржаном 25. нов. (8. дец.) 1910. у Митровици, чак је и расправљала о томе нацрту, те је изрекла „одлучну народну реч“ у овој својој резолуцији: „Потребно је, да се народ што пре и што одлучније покрене, кад види да су у опасности права његова. Данашња наша највиша школска власт спрема се да окрњи и поништи народно право у школи и да му природи онаке терете, које није кадар народ да издржи. Ово је почетак, и ако се наш народ листом не крене, ово ће се продужити у свима аутономним уредбама, које се у овај мах граде. С тога овај збор позива све наше општине, да се придруже представци вршачке црквене општине и другим српским црквеним општинама, како би се чула народна реч и како би се обуставили злосретни умисљаји против наше народно-црквене аутономије“. („Застава“, бр. 259. из год. 1910.)

У доследности те своје резолуције позвала је поједине општине, да подигну



свој глас против овога школскога нацрта. Скупштине, које су одржане у неколико наших општина, — док ово пишемо у 25 општина, — сведоче, да има људи, који се могу повести и за оваквом резолуцијом.

Ова је појава свакако за наше прилике — симптоматична. Симптоматична, али и жалосна. Жалосна зато, што једна наша политичка странка, која се уз то зове и народна, баш у садашњици, кад нам је наш просветни опстанак са свију страна тако јако угрожен, устаје против једнога нацрта школскога закона, коме је сигурно то рђава страна, што хоће радикално да сврши са свим оним шлендријаном, што у нашем школству влада. И стога треба дићи буну у аутономији, јер се, ево, народна права крње, да се увлачи у нашу аутономију назадњаштво и т. д. и треба позвати народ, да листом устаје против таквих, који му крње права и т. д.

Да велике проније и жалосног сведочанства о осећању дужности једне политичке странке према своме рођеноме народу! Зар данас, у XX. веку, што га неки зову и веком педагогике, да истакну велики напредак школства у њему, — зар данас, велимо, треба народ бунити против новијих и напреднијих педагошких мисли и довикивати му: „Не дај на школе ништа!“? Зар су то прави пријатељи народни који место да га одушевљавају за нове и напредније просветне идејале, ево га задржавају и веле му: „Доста је теби и ово просвете!“ Зар данас, кад наша национална егзистенција у овим крајевима почива још једино на просветној и привредној самоствалности нашој, истицати народу само права његова, а не изнети и оне велике дужности, које он према себи као народ има? Зар.... ал боље је даље не питати у том правцу!

Појава је то жалосна — ненародна! Зато ћемо покушати, да беспристрасно изнесемо одношај нашега учитељства према народу и да укажемо на оно, што наш народ безусловно мора чинити, ако хоће да се међу осталим народима одржи и

он као — свој. У томе послу неће нас руководити никакав други мотив, до ли корист — народа.

* * *

Да почнемо мало издаље!

Доказана је истина, да срећа једнога народа зависи од његове радне снаге. Та радна снага јесте његов народни капитал, који га као народ одржава и подиже у ред других народа. Та радна снага има два поља где се она показује: једно је поље где се стичу материјална добра и тим се бави економија, индустрија и трговина, а друго је поље, где се стичу идејална добра и ту спада религија, просвета и уметност. Из овога се види велики значај просвете у једном народу, нарочито кад се још узме у обзир, да су нам идејална добра куд и камо потребнија од материјалних и да она стога имају за један народ опште-народни значај, јер од идејалних добара управо и зависи стање народног материјалног добра.

И кад је значај просвете опште-националан, т. ј. кад је просвета ствар, која мора занимати цео српски народ у овим крајевима, да ли се онда просветна питања код нас смела деградирати до партикуларно-страначког значаја, и да ли се просветна питања код нас смела расправљати *sub specie partis* — са страначког гледишта, као што то у већини случајева код наших политичких странака бива? Зацело да не! А ево зашто.

Као што је познато просвета се најпретежнијим делом бави васпитањем и образовањем младежи. Народна школа једнаком љубављу прима сву децу једнога народа на своја недра, да им прошири круг представа и улије ново знање, да им оплемени осећања и развије чврст и моралан карактер. Она као таква не пита дете за политичко уверење очево, нити пак учитељ као васпитач врши ту своју дужност као експонент икоје политичке групе. Учитељ се, дакле, у своме раду не може управљати по упливима и жељама извесне политичке групе, нити наука, коју он даје деци, може и сме имати икакво страначко обележје. Тај моменат

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS



баш и издиже националну школу на неку вишу тачку, одакле она као нека виша светиљка свима члановима једнога народа једнако шаље своје просветне зраке.

Просвета је, према томе, за сваки народ један безусловни захтев. Сваки народ имаде право да тражи, да га обасјава благодат просвете. Али из тога просветнога постулата излазе по један народ, у његову самоопредељењу и самоуправи, такођер и велике дужности. Онај народ који, као ми Срби у карловачкој митрополији, имаде право самоуправе и самоопредељења, тај народ имаде и свету дужност према себи као народ, да се брине свом бригом за просветно унапређење своје и да не жали никакве жртве, ни моралне ни материјалне, у томе погледу. Те су дужности народне тако велике, да их прави пријатељ народа неможе увек довољно да нагласи. А наше политичке странке радо истичу само права народна, а не истичу и оне његове свете дужности. То је сасвим и разумљиво по оној науци психологије масе, да ће човек радије сто пута вршити своје право, него што ће један пут учинити своју дужност.

Код нас је, нажалост, сасвим занемарен значај просвете у њеном правом опште-народном значењу. Доказ је за то средишњи збор српске народне радикалне странке у Митровици, који је то опште-народно питање хтео да реши са уског партикуларно-страначког становишта. И баш зато, што је то становиште тако уско ми видимо у њему занемарење школина значаја, а тим занемарењем школина значаја занемарују се и извесне дужности према народној просвети, те се тим кочи тачак читавоме народном напретку.

Ми нећемо да расправљамо о томе: ко је позванији да каже своју одлучну реч о школској реформи и у опште о просветним потребама нашега народа: да ли учитељска скупштина са преко 300 учитеља, који представљају суму искуства од више хиљада година практичнога рада или један средишњи страначки збор, чија би већина чланова требала да се поучи у основима педагогике. Јер су прошла она лепа вре-

мена, када је о школи могао говорити и онај, који о њој није имао ни — појма. Ко једној групи стручњака од 300 особа одриче право да говори о стварима своје струке, у коју је она најбоље упућена, а признаје то право скупу људи разних струка и знања, који су баш у школеке ствари најмање упућени, тога морамо истински сажаљевати. То би исто тако било као кад би, рецимо, учитељска скупштина расправљала о правним и хигијенским реформама или на пр. о материјалном стању адвокатокога сталеза и т. д.

Друго је нешто што хоћемо овом приликом да расправимо, а то је: ко је прави пријатељ народу и ко свађује терете на народ?

Ко је, дакле, прави народни пријатељ? Да одговоримо на ово питање потребно је пре свега да дамо тачну дефиницију о томе: ко сачињава народ? Тачна и потпуна дефиниција речи „народ“ била би та, да народ сачињавају сви они, који су истим језиком, обичајима и историјом везани једно за друго. То би била теоријска, идејална дефиниција речи „народ“, и под ту дефиницију, потпадали би сви чланови, узмимо, српскога народа, без обзира на сталез, образованост, материјално стање и т. д. Но код нас је уобичајен израз „народ“ у другом ужем обичном значењу. Како већину нашега народа чини сељак, то се под именом „народ“ разуме код нас сељачки део нашега народа, уз који се убраја још и мали трговац и мали занатлија, док се остали школовани људи убрајају у интелигенцију. Према овоме имамо диференцирање народа на два дела: на једној и то великој страни сељачки народ, који потребује интелектуалног и политичког (неки држе и страначког) вођства; а с друге је мале стране шака образованих, која треба да је интелектуални и политички (неки хоће и страначки) вођа онога већег дела. У овај мањи део народа убрајамо: лекаре, адвокате, свештенике, учитеље и друге позиве. А кад запитамо: ко од ових сачињава „народну интелигенцију“, т. ј. ко је највише с народом, тада ћемо добити одговор: свештенство и учитељство. Ми нећемо овде да испи-

тујемо, који је од ова два сталежа српскоме народу претежнији, али овде хоћемо да констатујемо, да учитељство, ако по својој важности није изнад свештенства, а оно зацело није ни испод њега, него да је с њиме посве равноправно. Најзад, какво мишљење има сам народ о учитељству најбољи је доказ његова изрека: „Бог да прости родитеља па — учитеља!“ Што место учитеља није ставио другог ког члана интелигенције, рецимо адвоката — сасвим је разумљиво.

Из овога сталног додира нашег учитељства са народом развио се између народа и учитељства онај познати однос, коме је главна црта узајамно поверење. То међусобно народно и учитељско поверење очитовало се хиљадама пута у свима јавним стварима. Та и саме наше политичке странке најбоље знају шта вреди приврженост учитељска једној странци, која је преко учитељскога утицаја у великим случајевима долазила до народног поверења. Потврде за ово тврђење су излишне!

Српски народни учитељ прави је народни учитељ, јер је народу у сваком погледу добар саветник и помагач. Учитељ обавља силне послове, који служе једино народу, он то обавља и ако му то троши његову снагу, а не доноси никакве материјалне користи. Он то чини радо и вољно, а на њега се сви и обраћају са захтевом рада за народ, док остали сталежи, који треба да су још идејалнији, те своје „службе народу“ врло лепо наплаћују.

И изгледа, да се ради овога поверења, што га народ наш има у учитељство, радикална странка ушлашила за своје политичко земљиште, те је нападала скупштину, као да је учитељска скупштина радила против њених интереса. Ми у томе гледамо само једну уображену опасност. Учитељска скупштина није дала повода никаквој акцији у народу против учитељства. Она није истушила ни против једне српске политичке странке, а што се у својој раду руководила широким становиштем народне потребе и педагошких захтева, то јој може само служити на част. Било би, заиста, по на-

род опасно, а по наше учитељство жалосно, кад би се оно у претресању опште-народних ствари повело за икојом политичком странком и стало на њено уско страначко становиште и кад не би имало у виду цео народ и његове свеколике потребе. Ми чак поздрављамо учитељство на такоме схваћању и у томе гледамо знак боље народне будућности, што је оно на учитељској скупштини скинуло са себе одећу уске страначке ексклузивности и што је као један човек подигло свој стручњачки глас у корист школе и народа. И место да је та појава у читавој српској народној изазвала само радост, ево се у једном делу народа против ње жестоко устаје. Но свесно српско учитељство неће се збунити тим поступком, него ће и даље радити за добро народа, јер у љубави према народу својој не уступа оно — никоме!

А сад да пређемо на друго питање: ко свађива терете на народ?

Напред смо говорили о значају просвете по један народ. Истакли смо, да је народ из дужности према самом себи дужан бринути се за ширење просвете. Нема никакве сумње, да основна школа врши највећи посао у просвећивању народном и да је данас учитељство једини одговорни просветни фактор. Из овога се рађа захтев, да се основној школи мора посветити највећа брига. Данас се и поједине државе цене по томе, колико која прилаже на олтар народне просвете подизањем и издржавањем добрих и напредних основних школа и образовањем добрих и савесних учитеља основних школа. Ми смо напред истакли, да је учитељство по својој важности посве равноправно са свештенством. Овде то понављамо и то зато, јер са том равноправношћу треба да је скопчана и пристојна награда за учитељски рад, а не овакова, која од „просветних радника“ и „шпиона народне просвете“, — како учитељство хоће згодном приликом да окарактеришу, — ствара обичне „просветне надничаре“, који морају да се боре за најпотребнију корицу хлеба.

Али да се тај напредни педагошки правац, који тражи добре основне школе



У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и савесне и добро плаћене учитеље, уведе и код нас, за то треба знатних материјалних жртава. И као што је последњи велики освајач света, Наполеон, тражио за рат: новаца, новаца и опет новаца, тамо и ми за наше напредно школско уређење требамо новаца, новаца и опет новаца. Ова је истина у толико страшнија, што ће држава, не будемо ли ми сами хтели уредити школе и наплатити учитељство како треба, сама то учинити, на штету и срамоту нашу. Зато ми и држимо, да је дужност свакога правога пријатеља народног, да свим силама настоји, да се наш народ одушеви за своје просветне идејале и да он одушевљено и вољно прилаже на олтар просвете. Наш народ живи данас у тешким привредним, материјалним и просветним приликама. Око њега, а често и преко њега, води се очајна аграрна и просветна борба, те он усред те борбе не сме стојати равнодушан, него мора и он загазити у ту борбу, јер иза те борбе остаће само онај, ко буде просветно и привредно толико јак, да може рачунати на победу.

А за ту истинску борбу треба чистог одушевљења, прегалаштва, моралног и материјалног пожртвовања. То треба садити нашем народу у срце, а не обећавати му печење ракије, сађење дувана и укидање штемплера! Ко нашем народу те ствари истиче као циљ његове борбе, а не рачуна са реалним чињеницама, тај је непријатељ својега народа, ма како се он звао и ма како покушавао, да то заодене у лепе речи. Несумњиво је, да је нашем народу у овим крајевима просвета једна од првих и најпречих потреба. И кад то стоји, све друго треба да стоји у служби те идеје. Зато треба народу истину рећи шта се хоће са новим уређењем наших школа. Наш народ треба данас да се одлучи: или — или. Или му требају напредне и добро уређене школе, и онда не сме жалити никаквих материјалних жртава, — или га ове садашње задовољавају, и онда

је преломлио штап над својом просветном будућношћу.

Нека нико не каже да народ нема откуд да даје на просветне своје цели. Има народних потреба, за које у сваком случају мора бити средстава. Така је народна потреба и школа. А ко од народа сваки час тражи прилоге за изборне фондове и за страначке сврхе, тај треба да одушеви народ и за једну већу и светију ствар: за народну просвету. Наш народ и сувише воли свој језик и своје лепо српско име, а да би допустио, да у просвети назадује. Само треба да му вође истакну високо његове просветне идејале. Та кад је наш народ у ових 40 година дао и потрошио на стотине и стотине хиљада у политичке и страначке сврхе, свакако неће допустити ни да му просветна кућа гори над главом. Јер просветно снажење народно иде напред, а за њим тек долази политичко образовање. Оно је важније од овога.

* * *

Ово неколико искрено написаних речи хоћемо да потврдимо историјским доказима из нашега автономног живота.

Године 1870. изабрао је српски народно-црквени сабор саборски школски одбор, који је имао да изради нов школски закон, на место III. дела кр. рескрипта од 1868., који говори о школама. Тај одбор састојао се из првих тадашњих наших људи и своју задаћу решио је посве часно, поднесавши сабору од год. 1871. нацрт новог школског закона. Тај нацрт садржавао је још у оно време многе напредне ствари, а међу осталима и оне ствари, које данашње учитељство тражи, а против чега се диже чак и једна странка, која хоће да је народна и — напредна.

Ево укратко тих захтева, да се види, да није те захтеве измислило учитељство данас, те да на тај начин баца нов терет на народ, него да су наши први људи још пре 40 година сматрали као педагошки умесно, да се учитељству да.

1.) Појање црквено није обавезно за



учитеља. Учитељ има право на накнаду за црквено појање (§. 94.), и то у селу најмање 50 фор. а у варошима 60 фор. (§. 96. нацрта).

2.) Почетна плата редовнога учитеља била је на селу 350 фор., а у варошима 400 фор., те се у 26. години службовања пењала на селу до 560, односно 610 фор., а у варошима до 820 фор. За тадашње прилике лепа награда! (§. 95.)

3.) Редован учитељ имао је слободан стан, који се састојао из 3 собе, кухиње, подрума, тавана, коморе, штале и баште. (§. 101.) Огрев је био најмање 4 хвата дрва, која општина о свом трошку предаје учитељу у његов стан (§. 103.)

4.) Учитељ је могао после 30 година службовања ићи у пензију с пуном платом. (§. 119.)

5.) У месном школском одбору био је у општинама где је три и више учитеља онај, кога су учитељи између себе предложили. (§. 242.)

6.) Управитељ се бира између самих учитеља, и то где их је тројица ту општина бира једнога од њих, а где их је више од тројице, ту општина бира једнога од тројице, којег учитељи кандидују. (§. 245.)

7.) Епархијски школски одбор састоји се из 4 учитеља и 10 осталих чланова. (§. 247.)

8.) Школски Савет састоји се: из гл. шк. референта, управитеља сомборске учит. школе, ректора карловачке богословије, од свакога гимназијскога патроната по један изабрани члан, 6 чланова, које сабор изабере (§ 254) и т. д. и т. д.

Овај нацрт узет је у претрес у саборској седници од 13. маја 1871., а свршен је 29. маја 1871. Што је он онако унакажен изишао из саборске расправе у облику данашње „Школске Уредбе“ мора се само, са гледишта народне просвете, жаљити, јер је „Школска Уредба“ за ових 40 година знатно задржала точак нашега народно-просветног напретка. Томе се није чудити! Прво, др. Свет. Милетић није тада био на сабору, него у Вацу, у затвору, те је прота сомборски Ђ. Бранковић водио сву опозицију про-

тив тога нацрта. Друго, клерикална струја била је још јака и кратковидна, те није хтела да изгласа напредан школски закон, који би, судећи по његову нацрту у велико унапредно био наше школе.

А да се види, како је расположење владало у сабору у погледу реформе школа и уређења учитељског стања износимо, ево, некоје лепе мисли, које су изнели поједини говорници у часу, кад је нацрт тај лежао на столу саборскога председника као одборски предлог за саборску расправу, јер нам те речи данас, у другим приликама народним, звуче, зачудо, некако свечано и пророчански. Ево неколико тих родољубивих мисли:

„Сви смо, господо, толико богати пекуством, да можемо појмити, да нема јаче полуге, која би покретала просвету народну, но што је развитак његови просветни завода. Међу заводе, који унапређују народ, спада народна основна школа; онај народ, који има најбоље народне школе, ако није данас први, би ће сутра... Данас, кад смо аутономију добили, треба да се побринемо, да се просвета у народу разграна, а то ћемо постићи, ако удесимо школу, да нам буде полуга напретка. Саборски одбор желио је, да покаже своју лецу намеру тиме, што је прего, да школу изнутра и с поља усаврши. Спољашње, што је увео такве науке, које су данас преко нужне, што је означио начин, како да сваки шаље своју децу у школу, да народ увиди корист и потребу школе. Исто је тако желио, да онај, који је израз онога духа што веје у школи, може се одати из свег срца старању за школу; да даде достојан положај срп. учитељу, да му осигура опстанак. Што смо назадни у просвети крива је хрђава наплата учитеља. Зато одбор предлаже боље снабдење учитеља. Но као што човек не живи само од леба, тако је и одбор тежио, да даде учитељству слободно независно кретање, да оно загрејано љубављу према народу, даде израза свему оно-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



ме што иде на бољак школе. **Код нас се више гледа на терете, него на користи, које ти терети условљавају.** Материјално благостање је услов напредовања и то стање треба у нашег народа подићи. Има више извора: Први је у рукама државе, о коме ми не можемо говорити; други су школе и тај спада у наш делокруг... Средство које цели води то је основна школа. У нас су школе запуштене и желити би било у народу више воље за школу. Народ нерадо шаље децу у школе, зато је нужно, да они, у које народ поверење има обавесте народ да треба децу своју у школу да шаље и да свака крајцара што ју на школу потроши у животу дечијем дукате носи. **Биће људи, који ће народ заваркивати, да паре не троши, али то нису пријатељи него златори народни. Ми би били непријатељи народа кад би чували ону крајцару која ће народ учинити напреднијим.** Учители треба да су наплаћени... Сабор треба сву позорност на школу да обрати, тада се можемо мирном савешћу разићи, јер смо ударили темељ лепшој будућности народној. Сваки нека буде што краћи, јер је настало доба кад треба више творити нег говорити... У погледу новчаних жртава свакако је умесно, да народ те жртве радо припаша, јер ако у народу нема воље на те жртве, нема ни на претка. **Држи се у опће, да је народ суверен, а кад ми видимо да тај суверен на просвету врло мало троши, тад се морамо бојати за опстанак тога суверена...**" (80. седница сабора, од 13. маја 1871.)

Тако се српски и родељубиво мислило и говорило на нашем сабору год. 1871. А данас?

* * *

Овде хоћемо да завршимо! И на завршетку том нека нам је дозвољена једна — жеља. Желели бисмо, да и известилац нацрта новог школског закона на идућем српском народном сабору буде прожман истим оним одушевљењем за народну просвету као и његови посланички другови из године 1871., а да будући

српски народни црквени сабор исправи 1911. године оно, што је сабор 1871. започео а не извео. Четрдесет година нашега народно-автономнога живота, држимо, да су и сувише скупа наука, а да би се опет смело пасти у исте погрешке!

Ми рекосмо и спасосмо душу своју!

Ђ.

Месна школска управа.

При претресу нацрта за нову школску уредбу, на митрополитском учитељском збору 1910. г. 5. и 6. новембра, учитељство се код постављања управитеља месних школа у једанпут снуетило са оне висине, са које је цео нацрт онако лепо и достојанствено претресало. Изаслати референти појединих месних учитељских зборова у претконференцији својој претресали су и питање месне школске управе свестрано, а нарочито са гледишта педагошког и једногласно се сложили у том, да се месни школ. управитељ поставља у сталном својству. Но на велико изненађење, истина са малом већином, збор се изјави против сталности м. шк. управе, те буде усвојено, да се месни управитељ периодично бира на 6 година. А бира ће га месни учитељски збор.

На збору претресало се ово питање, истина у кратко, са разних гледишта. Неки су говорили са личног, неки са материјалног, а неки са гледишта праведљивости. Но најмање се говорило са педагошког гледишта, може бити баш зато, што је то већ на претконференцији онако свестрано претрешено. Једино је референт г. Љ. Лотић заузео становиште и говорио са педагошке стране овог питања, а у интересу сталности школ. управитеља, уз напомену, да је ово питање у претконференцији темељито претрешено и тек тако донешен предлог у корист сталности м. шк. управитеља.

Референт нацрта г. Ђ. Михајловић, сматрајући и ово питање са вишег, идеалног, гледишта, које се као црвен конац кроз цео нацрт провлачи, заступао је свој предлог, да се управитељ бира периодично, да би се тако избегло и



евентуално тероризирање месног учитељства, од стране школ. управитеља. Али баш тиме, што би се управитељ периодично бирао од стране месног учитељ. збора, дало би се повода највећим трзавицама, огорчењу, срчби и тероризму међу учитељством. Поред тога и управитељ би био по све немогућ, а слојан заједнички рад осујећен. Нацрт му ставља у делокруг силне дужности и одговорности, као и за учитељски рад, међутим извргава га самовољи својих колега, јер од њихове милости и немилости зависио би и његов рад и његова будућност. Он би дакле био за све одговоран, ал' уједно и проста лутка, којом би учитељи управљали и били би у том положају, да га евентуално, по вољи, неки, част изузетцима и злоупотребљују. Управитељу пак једини би излаз био, да ћути или место своје и мимо своје воље напусти. Зар то није тероризам?! Но ал' шта би овако још највећег уштрба трпело, ако не сама настава, углед школе и напредак поверене им деце.

Држим да би горњи начин довео учитељство до највећег међусобног антагонизма. Па и награда за управу, коју би учитељи праведно хтели да поделе, била би само згодна варница овде, да подстакне ватру. Ја опет велим, треба учитеља достојно наградити за његов школски рад, а ко се за управу способним покаже и буде му поверена, имаће довољно, па чак и сувише посла за оно мало награде, на чему му нико неће завидети. Ако се и већина збора ставила на идеално становиште референтово, које је са те стране врло лепо, но у пракси би се врло брзо непрактично и кобно показало, онда још могу да разумем држање те већине. Али ако је већину руководила можда, што не могу да претпоставим, каква задња мисао, те хоће да управитеља има само као лутку у руци својој, онда бојим се, да ће нам се не само од непријатеља, него баш и од стране правих и искрених пријатеља учитељства с правом моћи пребацити, да се бојимо озбиљног реда и рада. Зато данашње просветно учитељство, које располаже са много више интелигенције, а

да не би било кадро схватити појам дужности, када је толико воље, љубави и одушевљења знало већ показати за свој узвишени позив, па баш тим пре држим, да није требало ни у овом питању устручавати се, те категорично заузети становиште у корист сталности школске управе, манифестујући и тиме, да је одличан пријатељ реду, раду и напретку своје школе. Бојазан пак од тероризма, неоправдана је, јер је тако рећи немогућ, а надзор тек не може се сматрати тероризмом. Та за управитеља биће сачињен засебан правилник, који ће обележити и границе његовог делокруга. Па управитељ неће бити ни непознат човек, нарочито, кад се узме, да ће се за управитеље постављати, по могућству, старије, опробане снаге, којих ће природу и карактер већ учитељство познавати, те већ у напред и своје приговоре, по потреби, учинити моћи. Нашто дакле бојазан?! Али тај управитељ уједно је и учитељ, па ако није подобан за управитеља, није ни за учитеља. Требало би и општина да га се што пре опрости; још пре него и учитељи, јер њој већу штету чини. Аналогно требало би и учитеља бирати периодично н. пр. на 3 године. Тако и референте, да би отклонили тероризам. Међутим држим да би га овако тек управо унели у живот, јер би се дало повода можда грозној борби и отмици у самом учитељству.

Потребу сталности управе увидели су већ сви озбиљни фактори школе, па баш зато је и установљена стална стручна управа т. ј. изабрани управитељ врши ову дужност све дотле, док је у активној служби, као учитељ. За сталну стручну управу се изјаснио и сам министар просвете, кад је још 1907. год. упутио III. Савет, да у дисциплинарна правила за учитеље унесе, да управитељ школе може бити само учитељ и то стално и да му се за то одреди награда. Стална управа је већ уведена свуда, само још у нашим учитељским школама постоји трогодишња периодичност. Но запитајте дотичне, како је утицала на поверену им омладину ова промена, са васпитног гледишта; осим што су и по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

једини професори били изложени, да наплатом свога угледа буду више пута без узрока смењивани с управе, како су кад партајске прилике то захтевале. Ко само мало промисли ову ствар, добиће брзо чистог појма и о тешкоћи одржања дисциплине, услед ове несталности. Вештина и моћ у одржању дисциплине пак, јесте уједно и једна од првих дужности управе, без које се успешан рад у опште ни замислити не да.

П.

(Свршиће се).

Педагошки завети Лава Николајевића Толстоја.

Ви сте мирно и удобно удесили свој живот. У њему је све на свом месту, све се ради онако, како је освећено традицијом, и према томе све — и ваша веровања, и систем васпитања ваше деце, и ваши односи према људима, све то чини се и вама и средини у којој сте правилно, праведно. Све, пак, што руши миран ток вашег живота, све што насрће на ваша, вековима освештана, права, чини вам се да нису само ваши лични непријатељи, већ непријатељи свега човечанства, и ви их мирно, са пуним сазнањем свога права, отклањате из живота. Ред се понова повраћа, мале струје живота понова почињу мирно тећи по вечном кориту.

И, где, наједанпут, уред те тишине и спокојства чује се огроман глас, који вам вели, да тако не треба живети. У ваш удобан кутић улази светлост која засењује, и ви видите, да је само тама крила од вас сав ужас онога блата, у које сте упали. Хтели бисте да угушите глас, који квари ваш мир, али је глас и сувише моћан, јер потиче од великог срца, каквих је мало у свету, и он налази пут ка свакоме, чак и најмањем па и окорелом срцу. У њему нема извештачених речи, него говори баш оним речима, које не можеш не слушати, он те речи слаже у најпростији говор — говор простог и великог срца. Хтели бисте да угасите извор светлости, али је он огроман. Та је светлост огромнога ума,

необичне моћи посматралачке, који проналази и најсакривеније вијуге природе човечје, — дечје, младићске, зрелога човека и старца, људи свих друштвених слојева, — ума, који је у својим дивним романима насликао огромну слику свестраног руског живота. Ви сте се сви поклонили пред уметничким генијем Толстоја, признали сте га за „великога шпеца земље руске“. И он увек остаје такав, писао он роман, историју, скаску или философски трактат. Свуда и у свему је он велики писац; у исто време свуда и у свему је он велики учитељ живота. Није он велики зато, што тачно показује путове, којима треба ићи, већ зато, што буди свест, буди свето незадовољство животом, извлачи људе из рђавог и ниског живота, помаже препорођају оних, које још може препородити.

Тако је то у свему, што је писао Толстој, а нарочито је тако и у педагошким питањима. Они педагошки начини, који су примењивани у јаснопољанској школи, не би уродили повољним плодом да су били у рукама осредњег педагога. Но није ствар у њима нити се у њима састоји битност Толстојевих педагошких погледа. Он се није у свему држао свога метода, нити је наваљивао да се он безусловно употребљава. „Најбољи метод за учитеља, вели он, јесте онај, који је учитељу најпознатији. Сви други методи, које зна учитељ и које пронађе учитељ, треба да помажу учењу, почетом по једном методу“.

Методична су питања, већином, питања технике, а Толстоју су главна — основна васпитна питања. Сасвим неочекивано, бар за већину учитеља, он поставља коренито питање — о њиховом праву да васпитавају, у уобичајеном смислу те речи. Толстој пориче то право, које се у пракси своди на прераду дечје природе по одређеном шаблону — по образу или подобију самог васпитача, или по шаблону, које је прописала држава, — друштво и т. д.

„Васпитање — вели он, — јесте тежња једнога човека да од другог направи таквог истог човека, као што је сам он...“ За пример наводи вратара-зе-



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ленаша, који је недозвољеним путевима стекао коју пару, и који је, на све савете да свога краснога дванаестогодишњег синчића пошаље у јаснопољанску школу, са задовољним осмехом стално одговарао једно те једно: „Оно, тако је, ваша светлост, али је потребно да га ја прво (запојим) васпитам својим духом...“ „Ко не познаје оцева, који су васпитани у јункерским и корпусним школама, који држе да је само оно образовање добро, које је проткано оним истим духом, у коме су се те оцеви сами васпитавали. Зар није тачно да професори на универзитетима и монаси у семинаријама тако исто васпитавају својим духом? Ја нећу да доказујем оно, што сам једном већ доказивао, и оно што је врло лако доказати: да васпитање, као намерно формирање људи по извесним обрасцима, није плодотворно, није законито, нити је могуће. Овде ћу се ограничити једним питањем. Право васпитања не постоји. Ја га не признајем, не признаје га, није га признавало, нити ће га признавати младо поколење које се васпитава, него ће се увек и свуда бунити против насилног васпитања. Чиме ћете доказати то право? Ја не знам и не намећем ништа, а ви признајете и намећете ново, које за мене не постоји, право једнога човека да од других људи ствара такве, какве он хоће. Докажитеа то право, само не тим, што факт злоупотребе власти постоји и што је давно и давно постојао“.

(Свршиће се.)

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

(Иаствак.)

§ 149. Главна управа српских народних школа, саслушавши мињење учитељског збора учитељске школе, издаће учевни план у коме ће одредити, у ком се обиму имају обавезни учевни предмети и у којим разредима више и ниже учитељске школе предавати.

§ 150. На основу овог учевног плана сачињаваће учитељски збор, срб. нар. учитељске школе сваке године учевни распоред и подносиће га пре почетка школске године главној управи срб. народ. школа на одобрење.

§ 151. Учевни течај на срб. народ. учитељској школи почиње 1. септ. и траје до последњег јунија сваке године. Мањи школски одмори преко године јесу: О Божићу 2 дана, о Ускресу 10 дана почевши од великог четвртка, о Духови 3 дана. Осим тога недељом и празником.

§ 152. Предавања се држе по числу прописаних часова у сваки школски дан пре и после подне.

§ 153. Испити на учитељској школи држе се јавно по пропису главне управе, мали испити држе се по свршетку сваке науке под председништвом управитеља у ван школским часовима, које мора сваки ученик најдаље за шест недеља положити. Годишњи се испити држе под председништвом окруж. школског референта, а главни испит полаже се при изласку из завода пред од главне школ. управе одређеном испитном комисијом, под председништвом главног школског референта.

§ 154. У вишој срб. нар. учитељској школи делају четири редовна професора, од којих је један управитељ учитељске школе, а један катихета; даље два помоћника и по потреби учитељ школе за вецбање.

§ 155. У нижој срб. нар. учитељској школи делају два редовна учитеља три помоћника и по потреби учитељ школе за вецбање.

§ 156. Управитељ руководи и надзирава непосредно учитељску и школу за вецбање. Он бди да се настава врши по педагошким стално углављеним начелима, да поједини учитељи врше своју дужност. Он предаје у сваком разреду по учевном плану означени број часова. Он сазива и руководи учитељски збор учитељске школе.

У случају препреке замењује га заменик изабран од учит. збора а потврђен од главне управе.

§ 157. Сви учитељи и спомоћници учитељске школе, и учитељ школе за вецбање, предају поверене им науке по учевном плану и даљим подробнијим наредбама главне управе срб. нар. школе.



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Они припомажу управитељу у надгледању ученика, по правилима статута учитељске школе, већају под председништвом управитеља о учевном плану, распореду часова, оцени ученика и пријему и преласку ученика у виши разред о употребљењу дисциплинарних средстава о предлозима на главну управу срб. нар. школа.

§ 158. Плата је редовних учитеља учитељске школе 1200 ф. годишње и 10 /, у име стана.

Управитељу учитељишта 200 ф. више, у име управе. После сваких пуних пет година службе годишња повишица од 100 ф. а после 30 годишњег службовања мировина у износу постигнуте плате. Плата је помоћника срб. нар. учитељске школе 60 ф. годишње за сваки недељни час предавања.

§ 159. Плата је учитеља школе вежбања срб. нар. учитељске школе 700 ф. годишње и 100 ф. у име стана.

§ 160. За попуњење учитељских и помоћничких места срб. нар. учитељске школе расписује стечај главна управа срб. нар. школа и именује у први мах сво учитељско особље.

При доцнијем упражњењу именује главна управа срб. нар. школа једног од тројице предложених јој учитељским збором срб. нар. учитељске школе.

Сваки је учитељ најпре за две године дана привремено намештен, а тек по истечењу тога времена добива од главне управе декрет за главног учитеља. Године привременог учитељевања рачунају се у године службе.

§ 161. Управитеља срб. нар. учитељске школе именује за сада главна управа срб. нар. школа из редовних учитеља на три године дана, из двојице предложених од учитељског збора.

§ 162. Редовни учитељи срб. народ. учитељишта могу бити само православни Срби, који су слушали науке, што ће их предавати на учитељској школи било на свеучилишту, техничкој школи или ком вишем педагошком заводу са добрим успехом, или који су у недостатку тих редовних наука на пољу школске књижевности стекли гласа.

Уз то морају бити у оба случаја неприкорног владања.

§ 163. Учитељ школе за вежбање може бити сваки, који је редовно свршио срб. нар.

вишу учитељску школу са добрим успехом и доброг је владања.

§ 164. За помоћнике срб. нар. учитељске школе узимају се они, који су дотичним струкама вешти и имају сведоцбе о својој вештини, уз то ако су у стању своју струку срб. језиком предавати.

§ 165. Учитељска школа за вежбање стоји под непосредном управом управитеља учитељске школе.

§ 166. Редовни учитељи учитељске школе за вежбање и помоћници сачињавају учитељски збор срб. нар. учитељске школе.

§ 167. Главна управа срб. нар. школа овлашћена је издати статут учитељске школе у ком ће бити тачно означен делокруг учитељског збора срб. нар. учитељске школе, права и дужности управитеља и сви остали дисциплинарни, спољни и унутарњи одношаји учитељске школе.

§ 168. Здања учитељске школе морају имати просторије нужне за ову наставу, евентуално просторије за конвикт ученика учитељске школе.

§ 169. Главна управа срб. нар. школа може по потреби паредити у здању учитељске школе заједнички конвикт.

Учествовање у томе оставља се ученицима на вољу, и на предлог учитељског збора учит. школе одредиће главна управа своту, коју ће ученици месечно или годишње имати плаћати у име конвикта.

За шест места у том заједничком конвикту плаћа главна управа срб. нар. школа на препоруку учитељског збора учитељске школе за најсиромашније и најбоље као штпендију у нарави.

У случају, да при учитељишту није заједнички конвикт заведен овлашћена је главна управа срб. народ. школа издавати, мимо постојећих штпендија које издају на то опоруком овлашћена тела, још шест стручних штпендија по 80 ф. горенапоменутих ученицима из клирикалног школског фонда.

§ 170. Уколико већ постојеће или будуће закладе и извори не би били у стању подмиривати укупни трошак на одржавање сомборског и пакрачког учитељишта притиче за мањак у помоћ клир. фонд. У то име подносиће учит. збор, учит. школе главној управи срб. нар. школа доста верни исказ известних прихода учитељишта из већ постојећих за-



клада и извора и предрачун свију потреба учитељске школе.

Главна управа срб. нар. школа стављаће своту учитељским школама потребне припомоћи у просветни буџет, а по саборском одобрењу издаваће је управа срб. нар. фондова из сабором означених извора.

§ 171. На оснивање физикалног кабинета и осталих апарата уз споменута учитељишта издаће се при почетку посебнице 400—800 ф. из клирикалног школског фонда, а за умножавање годишња мања свота по потреби.

§ 172. На умножавање библиотеке и учевних срестава издаће се при учитељској школи у Пакрацу из почетка 1000 ф. а доцније за обе учитељске школе по 200 ф. из клир. фонда годишње.

§ 173. За изображање професора учитељске школе постоји једна стална штипендија од 800 ф.

Гл. школска управа расписује стечај за попуњење исте штипендије и одређује услове под којима се иста издаје.

§ 174. За даље изображавање већ постојећих професора учитељске школе, издаје гл. управа срб. нар. школа 300 ф. годишње на путовање у стране земље.

§ 175. Српска народна виша и нижа учитељска школа стоји под непосредним надзором главне управе срб. нар. школа.

§ 176. За економну администрацију учитељске школе именоване главна управа срб. нар. школа при свакој учитељској школи једног старатеља и означиле нарочитом наредбом делокруг му.

§ 177. Главна управа срб. нар. школа предложиће у споразуму за учитељским збором правила за мировину учитеља учитељске школе на одобрење срб. нар. сабору.

Та правила важе као саставни део школског закона.

(Наставиће се.)

Земљопис у основној школи.

писао **Ђорђе Петровић**, учитељ.

Земљопис је наука, која нас упознаје простором и свима појавама на земљи и небеским телима, дели се на разне гране:

1. Физикални земљопис, који се бави спољним природним појавама на земљи;

2. Математски земљопис, који са математским посматрањем опредељује положаје, величине и облике тела;

3. Геолошки земљопис, тумачи стање земаљског тела, доводећи га у везу са прошлошћу;

4. Биолошки земљопис или опис биља и животиња, стање њихово, распрострањеност и корист; и

5. Средиште свију тих наука — човек и човечанство у вези са просветним, економским, политичким и историјским земљописом.

Основна школа има да упозна своје васпитанике са гранама ове науке у оноликој мери, у колико разум и способност дечија може исто градиво да свати,

У овој науци има дете да се стручно образује и на основи стеченог знања да се спрема и васпитава за будућег човека. Нису у нас сви педагози једног мишљења: коју од горенаведених грапа земљописа треба више гајити у основној школи. Ево само један пример из наше околине. Док се код нас математски земљопис или никако или у врло малој мери обрађује, а политички и сувише, сам Дистервег вели о томе реч по реч ово:

„Од сваке школе треба тражити, да ни једног свог ученика не отпусти из школе, који није стекао знања о небу и његовим дивотама. Ја сматрам да је математски земљопис круна и савршенство земљописног знања. Као што се живот бесмртне душе, вечност, уздиже над земаљским, тако стоји математски земљопис над физичким, политичким, као нешто трајно, непроменљиво и величанствено, над кратким и променљивим.“

Овако узвишено мисли Дистервег о математском земљопису! Што земљописној науци у нашој основној школи није дато оно место, оно градиво и онај број часова, који му по важности и праву припада; што методски поступак није развијен у савременом духу и што учитељство нема на расположењу сва потребна средства за што савршенију обраду овога предмета, лежи у првом реду узрок у томе, што се ова грана науке код нас није развијала систематски, што су учбенике писали људи, који нису били ни методичари, ни стручни педагози а најмање, практични учитељи, те је тако овај предмет дошао на последње, уместо да му је после

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

матерњег језика дато прво место и да је по прописима концентрације доведен у везу са предметима, који су му слични и у природној и органској вези стоје с њиме. За доказ моје тврдње навешћу само 4—5 земљописа по којима се код нас радило: „Земљопис“ за III. и IV. разред српских народних школа, панчевачко издање. (1875. год.)

Писац овде без икака околишења одмах почиње са „Држава Угарска, има 11,459.000 становника а велика је 3.917□ миља. Ердељ има 2,101.000 становника а простире се на 954□ миље. О другом да ни не говоримо. III и IV. разреду милиони, хиљаде миља и т. д. дочим у III. р. деца не знају у то доба још ни шта је хиљада.

1878 год. изашао је „Општи земљопис“ од Јована Благојевића за најстарије разреде основних и т. д. школа, дакле за IV. V и VI. разред. Почиње са Европом и говори опет са хиљадама миља и милионима становника а о угарској краљевини говори свега на две стране, остало је све о целом свету.

1880 год. изашао је од тадањег епархијског школског референта Стевана В. Поповића „Општи земљопис за српске народне школе у Угарској“. Преведено по Кутнер: Мајеру и попуњено. — У том свом земљопису писац ни не почиње на земљи — него се одмах попео на сунце и звезде.

Дакле видимо, да су писци — непозвани — годинама издавали неподесне књиге, по којима су учитељи морали да раде. Тек појавом „Земљописа“ учитеља Ђуре Терзиног наступио је нов обрт, има неку садржину — а обрађена је синтетичним начином, и ако још ни ова књига у две свеске не стоји на висини савремене земљописне науке и не одговара ни Дистервеговим захтевима.

Када све то узмемо у обзир, што сам казао нарочито за развитак школских учебника и колико су код нас развијени и обрађени остали предмети у основној школи, колико је рађено на њима, онда са жалашћу морамо признати, да је најмање стварно рађено и обрађивано градиво за земљопис. И данас се још обрађује тако рећи на дилетантски начин, као да је ово сироче основне школе, а томе лежи узрок у потцењивању вредности земљописа за васпитање и стручно образовање. — Метнимо руку на срце и признајмо, да се код нас земљопис обрађује на

врло примитиван, сувопаран и једностран начин. Учи се из слабе књиге и чита са мапе. „Ово су главне реке, ово су жупаније, овде има оволико становника. По језику су Срби, Мађари, Немци, по занимању земљоделци, занатлије, трговци, и т. д. Ово су границе, суседне државе“ — и све се то ређа и папагајски учи на памет. Таквом набрајању никад краја. Ова шаблона је природна, када су нам и учбеници били такови, — који не садрже ничег напредног, не дају наставнику никаква упутства, методе ни стварног градива, те тако затворише врата сваком напретку. Док се код просвећенијих народа оснивају земљописна друштва, која се баве искључиво земљописним проблемима, која обухватају и претресају све нове проналаске, а у основним школама стварно и стручњачки обрађује земљопис, дотле се код нас даје важност само политичком земљопису. Код нас се још увек ради на застарелој основи и несавременој методи, која је код напредних школских раденика одбачена. Једном речи: код нас земљопис још није равноправно чедо основне школе, према њему се још увек мађијски поступа, а обрађује се по једностраној традицији. Ми још нисмо поставили никакве земљописне принципе, из којих би деца могла да свате важније појаве на земљи. У данашњем нашем земљопису, истина, доводе се у везу спољне сличности, али без икаквог тумачења унутарњих разлога. Данас се учење земљописа састоји — као што напред рекох — из читања са мапе, учења силних имена, набрајања продуката, места и њихових својстава. У многим школама омиљена метода, прелажење градива посредством путовања на мапи, јесте један обичан методско-уметнички киф, и не може заменити унутарњу градњу и већу стварност и савршеност. Дете би требало дотле довести, да оно само буде истраживач земљописне науке, да се у њему побуди жудња за овом науком, да му поглед око себе буде шири, но што су четири школска зида и да тежи ван граница књиге и школе, да добије вољу за ову науку. Стога ваља да знамо шта је:

Циљ и вредност земљописног образовања.

Знање земљописа не сме се састојати из количине, без обзира на каквоћу, јер се тиме ствара збрка, која засењује и оно мало, што је стечено. Наша је дужност, да упознамо

дете, да свати: шта је земља као целина, као место пребивања човека. Ово је крајњи циљ. Из почетка појединости-синтетичним начином-стварамо целину, појам о земљи као једном небеском телу. Свака појединост стоји под утицајем целине; у основној школи, ако хоћу да дете разуме целину, мора познавати појединости. Ни једна земљописна појава не стоји сама за себе, него све једна с другом у вези. У тај ланац, у ту целину спада и човек, те тако човек, његов развитак на земљи, треба да је у тесној вези са учењем земљописа. Земља утиче на човека и приморава га да ствара, јер од тог зависи његов опстанак и развитак. Стога он мора да познаје природне услове своје околице и појаве, које утичу на њега. Треба да зна, на који начин је човек постао управником на земљи. Школа је позвана да дете спрема на све културне развитке на географском пољу, а важан огранак културног развитка је социјално-економски земљопис, те овде треба да се обрађује трговина, занатлијство, и друге гране људског занимања, значај и утицај његов по напредак човечанства: биље, животиње, баштованство, земљоделство, вредности врсте земље, поднебље и утицај његов на развитак производа. При обради сваког овог, не смемо заборавити на очигледност и на естетско васпитање. Лепа ливада, шума или врт у природи или на слици очарава наш поглед. Стога су нам потребни школски излети, предавања у слободи, где ћемо очигледно упозорити ученике на красоте природе; а где нам недостаје природа, чему је неприступачно око усљед даљине, ту замењују слике у бојама, разне карте, које је учитељ позвао да одабере и прикупи. Јер не само да живом речи и књигом задовољавамо ум, него се и око мора задовољити. Што је на неприродан начин уливено у дечију машту, неће никада бити трајно. Памћење у земљописном градиву функционише без препреке само онда, када се хранити живом очигледношћу. Завршетак сваког описа: планине, долине, шуме, реке и т. д. треба да се споји у једну целину, разрађен и изговорен детињим језиком и у духу, који његов разум може да појми.

На овај начин обраде земљописа и са овим циљем, дете ће појмити важност земљописа, а градиво ће не само са естетског гледишта повољно утицати на њега, него ће га

оплеменити и развијати у њему морал. Уживаће у природи, знаће шта је мати земља за човечанство.

(Наставиће се.)

Школа и настава.

Неписменост и даље образовање народно.

О овом питању донео је новосадски средњи учитељски збор год. 1906. ову одлуку:

Све државе мисле, да ће смањивањем аналфабета постићи већи степен културе. А то је неправилно схватање. Проста и најобичнија писменост, још није никакав израз културе. Има много неписмених људи који су од природе даровити, те по њиховом изражавању мисли не би човек ни помислити могао да су неписмени; а има много писмених којима то баш ни у чем не користи, некима чак и штету донесе, јер сама писменост без најобичнијег друштвеног интелектуалног развитка, доведе их често у немно положај с материјалне стране а ово повлачи и душевне невоље, ако дођу у шаке нечовечним људима.

И у нас се мисли да се смањивањем аналфабетизма може постићи видан успех у развоју народне просвете, а наше је мишљење да то не постоји. Нама не треба писмен а ограничен члан народа, него нам треба бистар и оштроуман члан народа ма био и слабије писмен или чак у извесним помесним околностима и неписмен.

Даље образовање народно најбоље би се развило, кад би се његово огњиште створило у земљорадничким задругама. Ово треба да је први почетак, а где нема задруге онет тим начином окупљањем зрелих младића и људи на разговор.

Но да тај разговор не би промашио смер, треба да је учитељ или свештеник, који хоће то да изведе, на чисто шта хоће да предузму у том разговору.

Према томе не, да се ограничи у разговору на оно, што је оних дана изишло у новинама, него да има срећен пацрт за тај рад. Треба да су заступљени скоро сви предмети, који су у основној школи заступљени. Само да се примењивање знања на практичној основи изводи, у свези са моментаним друштвеним потребама, дакле не спетемом календарском, него према догађајима у животу.

Али, без најглавнијег нацрта никако не треба ступити у тај посао.

Сам нацрт градива, да изгледа отприлике овако.

И веронаука да се узме у оквир рада. Баш из тога разлога, да се у народу буди свесна вера, а неподржава мистицизам. Из веронауке да се стварно обради символ вере укратко: живот и дела Срба светаца, који се у народу највише славе, као крено име, али све то на стварној основи, са тумачењем песничког смисла.

Из српског језика правилан израз мисли правилан говор, правилно писање; где је потребно учење читања и писања. Најпростији пословни састави.

Рачун: Четири проста вида рачунска. Таблица множења. Све то показати методски, како се ствара и раствара. Рачун простог закључивања. Сав рачун писмено и напаметно.

Геометрија. Најпростији основи из геометријског цртања и мерења са израчунавањем обичних површина.

Земљопис. Упознавање с народима и њиховим занимањем према земљишту и поднебљу. Разни облици земљишни. Саобраћајна средства. Развитак рада у најкрупнијим појезима.

Историја. Развитак досадашњег друштвеног и државног уређења. Истицање племенитих особина у појединаца и народа, упоређивање са лошим.

Претресање обичаја и навика у народа познатих и приказивање добрих и лоших из старијих историјских времена, који су утицали на напредак или назадак народа. Све то са примером на српској прошлости.

Природопис. Три царства са главним представницима појединих родова и врста. Корист или штета од њих по човека. Биолошки метод.

Природословље. О чувању здравља и првој помоћи у болести, о јелу, пићу оделу и становима. Скелет и органи човечијег тела, на што је који и како се пази на њега. Пет чула, корист, употреба и чување.

Физика. Најобичније појаве у атмосфери и њихови узроци.

Хемија. Кујнска хемија.

Настави треба да је смер етички, социјални, економски, а све да је проткано развијањем националне самосвести.

Сав тај рад треба да је разрађен на чистој просветној основи, без икакве примесе, локалне, провинцијалне, партијске или буди какве једностраности.

Највиши циљ треба да је: прво човек, па онда Србин; јер само ће с таким Србином Српство имати светлу будућност.

У нацрту овом морали би се неки одељци израдити подробније, као земљопис, историја, природопис, да би се тиме дао лакши преглед рада и да се не би зашло дубоко у ту науку.

Но према развиту тих предавања имао би се после и нацрт у тим одељцима разрађивати и постепено проширивати.

Практичне обраде.

Патка

Лекција из природописа.

I. Циљ: Данас ћемо разговарати о нашој патки.

II. Разговор: Где виђамо обично патку? (У води.) Патка се зато најрадије налази у води, јер јој је тело зато нарочито удешено.

а. Разгледаћемо прво ноге у патке нешто тачније. Колико прстију има патка на свакој ноzi? (Три прста.) Шта се налази међу прстима у патке? (Кожа за пливање.) Кадгод патка ноге натраг отисне, онда се кожа међу прстима затегне и она се с тога може напред да креће, као што возар свој чун са веслом напред креће. За чега служе патки дакле ноге? (За весла.) Шта бива, кад патка опет повуче ноге напред? (Кожа за пливање међу њеним прстима се скупи.) Зашто то бива! (Да се патка у пливању не би ногама задржавала.) Где су израсле ноге на телу у патке? (На стражњем делу тела.) Па и то је патки од користи за пливање. Али не налазимо патку само лети на води; кад још? (Зими.) Шта би било, кад би хтели зими са голим ногама по води газити? (Ноге би нам се смрзле.) Али се патки ноге зими у води не смрзну. Од куда је то! То је отуда, што ноге у патке мање крви имају него наше.

Збирање. На што служе ноге патки? Ноге у патке су снабдевене кожном за пливање, за то их може у пливању као весло да употреби. Ноге у патке се зими у води не смрзну, јер врло мало крви имају.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

б, Чиме је покривено тело у патке? (С перјем.) Од чега треба перје да је чува? (Од хладноће.) Ако сте пазили кад се патка закоље, могли сте приметити на њеном телу две врете перја. Како се зове доње, меко перје? (Паперје). Како се зове оно над паперјем крупно перје? (Горње перје.) Ово дво-струко одело од перја, у стању је да чува патку од зиме. Шта бива, кад ми у оделу уђемо у воду? (Наше одело у води буде мокро.) А хоће ли бити тако перје у патке у води? (Неће бити мокро.) Шта бива, кад се патка загнури? (Вода спадне с њеног перја као бисерје.) Од куд је то? Ја ћу вам казати. Горње је перје у патке масно, паперје није. Патка више пута на дан помаже своје горње перје машћу, која се налази у једној жлезди на тртици, одакле је кљуном вади. (Ведбање).

Збирање: На што служи перје у патке? (Патка има топло одело од перја, које је од хладноће штити. У води не буде мокро, јер је масно.)

в. И тело у патке одговара њеном склопу. Шта бива нпр. са човеком и са сисарима кад уђу у дубоку воду? (Удаве се.) А бива ли то с патком у води? (Она се не удави.) Одкуда је то? Да видимо. Шта бива са бешиком, кад је надувате и на воду метнете? (Плива.) Од куд то? (Ваздух је носи.) Тако је исто и с патком. Њене кости и цеви од перја шупље су и ваздухом испуњене. И у њеној грудној шупљини има ваздуха. (Па шта чини овај ваздух и с патком? (Носи патку.) Отуда и може патка мирно да плива, а да ноге не креће.

Збирање: Чему одговара тело у патке? (Кости и цеви од перја су у патке шупље и ваздухом испуњене, отуда се по води носи да не утоне.)

Главно збирање: Шта знаш казати о патки? (Ноге у патке су снабдевене кожицом за пливање и служе јој као весла. Ноге јој се у зиму не смрзну, јер врло мало крви имају. Перје је чува од хладноће. У води не буде мокро, јер је масно. Кости и бодрљнице од перја су шупље и испуњене ваздухом, који је на води држи.)

г. А сад да видимо, зашто патка воли у води. Које сте животиње већ често видели у води? (Жабе и рибе.) Које сте мале живо-

тиње стално приметили већ при лепом летњем вечеру на нашој бари? (Водене зарезнике и комарце.) А и неку зелену биљку, која понеки пут покрива површину баре, зацело сте већ приметили. Како се она зове? (Дрезга.) Ова биљка и поменути животиње служе патки за храну. Па можете ли ми сад казати зашто воле патка у води? (Тамо налази своју храну.) Шта јој је храна? (Комарци, водене бубице, жабе, рибе и дрезге.) Чиме тражи патка свој пљен у води? (Својим кљуном.) Кљун јој је нарочито за то удешен. Где је човек по телу најосетљивији? (На врху прстију.) Патка је најосетљивија на кожи свога кљуна. Она додуше не може своју храну видети у води; али чиме је осети? (Својим кљуном.) Патка често чачка по води, па је замути. Зашто чини она то? (Кад је вода мутна, онда у њој оне животиње не могу никуд умаћи, него су јој сигуран пљен.) Чиме се иначе хране патке? (Кромпиром и зрном.)

Збирање: Зашто патке воле у води? (Јер тамо нађу своју храну. Ова се састоји из комараца, водених бубица, првића, жаба, риба и дрезге.) Како може да се служи с кљуном? Кљун је у патке осетљив. Чиме хране људи патке? (Кромпиром и зрном.)

д. Где гради патка обично своје гнездо? (У кокошињаку.) Од чега га гради? (Од сламе.) Шта снесе у гнездо? (Јаја.) Колико јаја снесе патка обично годишње? (Око 50.) Шта се излеже из јаја, кад се заметну? (Пачићи.) Која животиња мора патке излећи. (Кокош.) Колико је времена потребно да се пачићи излегу? (Око 4 недеље.) Куда трче пачићи већ после неколико дана кад се излегу? (У воду.) Ко их бојажљиво гледа? (Кокош.)

Збирање: Шта смо казали о плођењу патака? (Патка прави гнездо обично у кокошињаку. Гради га од сламе. Онда снесе 15 до 19 јаја у њега, која се под квочком за 4 недеље излегу. Пачићи иду одмах у воду.)

е. Зашто се отхрањују патке? (Због меса, масти и перја.) За чега се употребљава перје? (За постелеу.)

Збирање: Познајете ли још коју животињу, која је радо у води и уме пливати као патка? (Познајемо, гуску и лабуда.) Како се зову ове птице за то, што знају пливати?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

(Птице пливачице.) Па у које птице спадају латке патке? (У птице пливачице.)

III. Закључно збирање: 1. Зашто патка најволије у води?

2. Од куд може патка да налази своју храну у води?

3. Шта имамо од расплођавања патака?

4. Какву корист има човек од патке?

5. У које птице спада патка.

Прим. Из закључног збирања могу деца лако извести себи један писмен есаств.

По немачком **Т. Костић.**

БЕЛЕШКЕ.

Светосавска прослава одржана је у Новом Саду у срп. вел. гимназији, у Матици Српској и српској основној школи. У срп. основној школи је то још новина, па је на најскромнији начин прослављена. После освећења воде, декламовало је више ученика и ученица пригодне песме, а затим је у кратком говору изнео значај ове славе управитељ Милан Ђосић. Осим учитеља учитељица и школске деце било је присутно и дечијих родитеља, али доста мали број. Но главно је, да је ова прослава уведена и у новосадске осн. школе, а развитак њен доћиће постепено као што је дошао и по другим општинама. До године би се могла одржати свечаност и после подне тога дана, са ширим програмом.

Прилог Вукићевићевом фонду. Српски учитељски збор у Ст. Футогу, приложио је фонду Вукићевићевом у Сомбору 6 К.

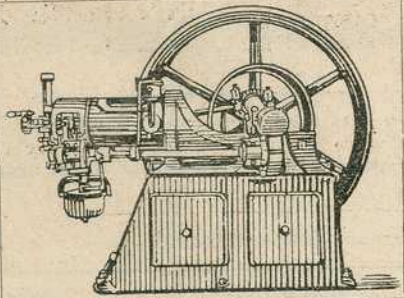
„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у јануару о. г. Од Илије Ковачева, занатлије у Гор. Ковилу 32 К чланарине. — Од Фрид. Хубера, из Мраморка преко администрације „Браника“ 4 К прилога. — Од браће Емила и Лазара Плавшића из Мохача 10 К прилога уместо венца на одар упокојеном брату Милану. — Од Милана и Зорке Калуђерски из Ст. Врбаса 2 К свечарског прилога. — Из Сентомаша: Од Лазе У. Гаванског, вел. земљопоседника и председника срп. цркв. општине

у Сентомашу 16 К и то 2 К. Од Миливоја Сивачког и Гојка Каћанског пароха, Тоше Николића опш. лечника, Стевана Јаснића, апотекара, Нестора С. Белића, поседника, Арк. Р. Павловића, упр. учитеља, Бранка Путника, књиговође Драгољуба Стајића, трговца и Миладина Туторова, учитеља. — Од Ђорђа Јовановића, учитеља у Нови Карловци 24 К чланарине. — Од Ђоке Милића, учитеља у Новом Саду 2 К свечарског прилога. — Од Задруге Српкиња у Кикинди 50 К прилога уместо венца на даропок. дру. Јовану Пачу, адвокату и сину председнице ондашње Задруге Српкиња. — Од Александра Богдановића, пароха у Градишту 100 К чланарине. — Од Душана Јосимовића, пароха у Мољу 30 К. 96 пот. прилога од таса за миропосање у 1910. години — Од Милана Ј. Настића, учитеља у Сентомашу 149 К. као чист приход од забаве, коју је са тамошњом омладином приредио други лап Божића у корист Конвикта. — Од дра. Миладина Свињарева, лечника у Новом Саду 20 К чланарине. — Од Милована Тодорића, равн. учитеља у Добрици 8 К чланарине. — Од Паје Латичића, месара у Новом Саду 20 К чланарине. — Од Јована Драговића, учитеља у Каменици 4 К 20 свечарског прилога.

Мали исправак. у бр. 19. овог листа је „трудбеник“ Паја Терзин у одговору на критику методике му од „трудбеника“ дра Паје Радосављевића изволео рећи: „На ово моје дело изашла је критика и у „Нов. Васпитачу“ од умривљеног професора Јанка Кнежевића. Овим се начином критиковало и по овим се дидактичним назорима радило још кад је он у Јеку свог рада био. Ми се данас већ не обзирамо на таково ништо.“ „Трудбеник“ Паја Терзин је требао ово изјавити у „Нов. Васпитачу“, да читаоци тога листа виде, да ли је начин моје критике и да ли су назови у њој застарели!! Начин је према скроз слабом „делу“ благ био, а назови су баш Хербартовски и пристања му, међу које „трудбеник“ Терзин и себе рачуна.

Ј. Кнежевић.

Најзгоднија и најштедљивија рад.



Оригинални „ОТО“ мотори

за течна горива **машине са ренсаванем гаса**, мотори за сиров олај на висок притисак (Diesel) у најбољој изради од 1 до 1500 HP. (коњских снага) за занатлијске потребе, пољопривреду и индустрију.

Бензин-локомобили

од 4 до 20 коњских снага за вршидбу, потпуне вршаће гарнитуре. Специјалитет: Самоходни локомобили, покретљиве машине за цепање дрва, шмркова са колима, кола за осветљење итд. Машине за обрађивање дрва од фирме Е. Кислинг и комп. Leipzig.

Saugen & Wolf, Motorenfabrik.

Филијала: **НОВИ САД**, *гелеринска улица бр. 7.*

Најстарија и највећа фабрикана копну. Проспекте и прорачуне бесплатно! — Траже се солидни заступници!

НАЈВЕЋИ ИЗБОР КАЛЕНДАРА

има у књижари учитељског д. д.

„НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ.

За год. 1911. изашли су и разашлију се:

ВЕЛИКИ ОРАО са 80 врло лепих слика.

Цена К 1.—

ГОДИШЊАК најстарији велики српски календар са многим сликама.

Цена 70 фил.

Велики Србобран,

Херцег-Босански.

Цена 60 фил.

Мањи календари:
ПЛАНЕТАР * **РУЖИЦА**

Цена 40 фил.

Мали календари:

СРБИН, ОРЛИЋ, ЦРНОГОРАЦ, ХЕРЦЕГОВАЦ,
БОСАНАЦ, ДАЛМАТИНАЦ, СРЕМАЦ, ЛАСТА,
НОВОСАЂАНИН, БАЧВАНИН а 30 фил.

НАТОШЕВИЋ календар за џеп а 20 фил.

Календар на зид, са ликом Натошевића. Цена 40 фил.

Траже се поверљиви комисионари.
Препродавцима највећи рабат.

МИЛАНА МАНОЈЛОВИЋА

у НОВОМ САДУ, Ђурчијека улица бр. 6.

Моја радионица снабдевана је са најновијим машинеријама и прибором за израду

СВАКОВРСНИХ КЊИГОВЕЗАЧКИХ ПОСЛОВА.

Примам и обављам све послове који у књиговежачку струку спадају.

Специјалиста у изради црквених евангелија и галатеријских послова.

Цене су врло умерене — а налози у опште обављају се брзо и тачно.



ПРВА СРПСКА
КЊИГОВЕЗАЧКА
РАДИОНИЦА

Telegramm-Adresse:
Manojlovits Buchbinder
Neusatz

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и прегплата пиљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издаје: Бока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Електрична штампарија Учитељског д. д. „Натошевић“ у Новом Саду.